

SOBRE A TRADUCIÓN DA LITERATURA GALEGA CONTEMPORÁNEA E A SÚA PROXECCIÓN INTERNACIONAL

Áurea Fernández Rodríguez, Iolanda Galanes Santos,
Ana Luna Alonso e Silvia Montero Küpper (2012).
*Traducción de una cultura emergente. La literatura
gallega contemporánea en el exterior* (Bern: Peter Lang)

Un dos parámetros que adoito se emprega para avaliar a visibilidade e a proxección da literatura galega alén das súas fronteiras é a tradución, percibida esta como mecanismo relacional fundamental entre sistemas culturais diferentes. A tradución e as prácticas a ela asociadas, tales como a súa planificación, incidencia no mercado editorial doméstico e foráneo, os axentes que nela participan, o desenvolvemento dos seus procesos, entre moitas outras cuestións, son vectores fulcrais en todo ámbito cultural, mais acadan aínda unha maior relevancia en contextos como o galego, determinados pola marca da subalteridade. Nestes casos, as loitas por conquistar espazos de poder, tanto no plano real como no simbólico, convértense nun desafío de magnitude máis ampla que en eidos culturais hexemónicos ou que, polo menos, non exhiben índices tan acusados de dependencia.

Este libro, da autoría de catro profesoras e investigadoras do departamento de Tradución e Lingüística da Universidade de Vigo, ocúpase precisamente de dilucidar unha serie de aspectos relativos á tradución da literatura galega contemporánea e mais á súa presenza no exterior partindo dun enfoque sociolóxico con vontade pluridisciplinaria. Os primeiros capítulos céntranse na delimitación do marco teórico de referencia, na discusión do modelo metodolóxico empregado e nunha contextualización histórico-cultural do sector editorial galego. Así, a teoría do campo literario de Pierre Bourdieu sèrvelles para centrar a súa atención no ámbito contextual e, máis concretamente, na análise das institucións e dos axentes que operan nos moitas veces complexos protocolos que rodean a tradución. Pola súa banda, as teorías de Michel Callon e Bruno Latour permítenlles ás autoras incorporar o elemento actancial humano, que tan importante papel xoga na tradución, concibida por estes estudosos como unha negociación. Estes dous enfoques teóricos semellan privilexiar os procesos e os contextos por riba das obras en si, polo que se introducen tamén no estudo os paradigmas críticos formulados por Henri Meschonnic, que contemplan de xeito inequívoco a importancia do texto e as variantes da

súa recepción ao longo do tempo, así como a centralidade das súas vertentes ética e política.

Con estas ferramentas teóricas e un modelo metodolóxico plural, as autoras desenvolven o estudo, que deriva, na súa maior parte, dos resultados obtidos no seo do grupo de investigación BITRAGA (Biblioteca da Tradución Galega) ancorado na universidade viguesa, que catalogou exhaustivamente a totalidade das traducións desde e cara ao galego que se publicaron en formato de libro entre 1980 e 2010. Do esforzo por inventariar a produción tradutolóxica galega contemporánea xorden, polo tanto, as varias táboas e gráficas que proporcionan datos estatísticos sobre o volume de importacións e exportacións da literatura galega atendendo a diversos criterios (xénero, linguas, espazos de recepción), mais tamén outras conclusións de carácter máis analítico, como a percepción, identificación e recoñecemento de tendencias de tipo xeral e a reflexión arredor da significación de sectores específicos, aspectos aos que se achegan os restantes capítulos da monografía.

Entre estes aspectos salientan os seguintes: en primeiro lugar, a importancia, na actualidade, da expansión exterior da literatura infantil e xuvenil, que Luna Alonso define como «una de las insignias del sistema editorial gallego por facturación y proyección internacional» (132) e que se revela como un sector que foi quen de crear exitosas estratexias de exportación, en moitos casos asociadas a proxectos plurilingües e a colaboracións internacionais, como ocorre co caso de Kalandraka Editora. En segundo lugar, o establecemento de importantes cuestións como as prácticas tradutoras e editoriais («¿Quién publica?», pregúntase a autora), a recepción dos textos traducidos, o fenómeno da autotradución, o rol dos axentes mediadores e a constatación da íntima vinculación que estes manifestan entre a tradución, a crítica e o mundo académico, en particular no que atinxe a moitas das persoas que interactúan entre a cultura galega e o exterior. En terceiro lugar, o espazo que ocupa a tradución da literatura de autoría feminina no ámbito internacional, que parte das pioneiras versións de obras de Rosalía de Castro ata chegar á actualidade, na que á súa vez se verifica unha evolución desde a maioritaria presenza inicial da tradución de poesía (e neste contexto destacan de maneira singular os traballos realizados por Manuela Palacios edificando pontes entre a obra de poetas galegas e irlandesas) ata unha maior visibilidade da narrativa, con traducións que se realizan de xeito cada vez máis sistemático desde o texto orixinal. Finalmente, as tensións que operan entre a globalización do mercado editorial, que inaugura unhas regras de xogo definidas por criterios puramente comerciais, e o impacto simbólico da tradución da literatura galega a espazos minorizados e

mercados emerxentes, cuestión que se ilustra mediante un estudo de caso sobre a recepción das traducións ao turco e ao kurdo de *Made in Galiza*, de Séchu Sendé.

O libro presenta a innegábel virtude de proporcionar unha análise detallada dos fluxos da tradución da literatura galega contemporánea e a súa recepción en distintos campos culturais. Para alén de suscitar substanciosas reflexións, de sintetizar unha gran cantidade de datos e de brindar resultados significantes, froito dun achegamento tanto cuantitativo como cualitativo a unha faceta de relevancia fundamental para a proxección internacional da literatura galega como é a súa tradución, o volume enche un baleiro rechamante na nosa historiografía cultural, xa que, como indican as autoras do libro, a tradución e os seus procesos constitúen unha «reivindicación ausente de las historias de la literatura y de la crítica literaria en general» (223). Os elementos aludidos converten este volume e o proxecto do que emana en instrumentos de extraordinario proveito, non só para o estudo da tradución literaria como fenómeno cultural en si, senón tamén como un labor «que trata de ser útil a futuras políticas de planificación» (224). Como conclusión, o libro defende a visión da tradución como apenas un máis dos múltiples trazos que conforman o proceso de internacionalización da cultura galega e postula a necesidade de atopar medios de resistencia ante a absorción das culturas minorizadas que propicia a globalización. Estes medios radican sobre todo na activación da diferenza e na potenciación de mecanismos de compromiso e de resistencia.

Aínda que hai que gabar o labor de edición realizado para harmonizar a ampla diversidade dos materiais e a abondosa cantidade de datos manexados, detéctanse por veces flutuacións na unidade do estilo, difíciles de evitar nunha monografía escrita a catro mans. Ademais, unha revisión atenta do texto limitaría a presenza de evidentes erros de puntuación, ortográficos («nuestras», p. 41; «recientemente», p. 58; «Faktora», p. 77; «tranducíndoa», p. 104; «despararecida», p. 146; «Mauela», p. 191; «María Aleixandre», p. 191; etc.) e mais algunha imprecisión, como a que sitúa a directora de ABRIU nunha universidade á que non está adscrita (p. 181, n. 261). Con todo, son faltas menores nunha obra que, por unha banda, ofrece análises moi valiosas sobre diversos aspectos relacionados coa tradución da literatura galega contemporánea e que, pola outra, non elude a intervención no debate sobre a definición das estratexias futuras de planificación da proxección internacional da nosa cultura. Estes dous elementos converten o libro nun instrumento de referencia obrigada, como tamén apunta Kathleen March no limiar de presentación: «La amplitud y la calidad de los análisis serán punto de referencia obligatorio a partir

de ahora para todos los que trabajen en el campo cultural gallego y sus contactos con otras lenguas» (15). Amais, as autoras anuncian a continuidade do proxecto mediante a futura incorporación á súa análise doutros xéneros, formas e rexistros literarios ausentes neste libro, como a banda deseñada, o papel das antoloxías e o lugar que ocupa o ensaio, así como estudos concretos por temas, obras, autorías, etc. Desde xa ficamos á espera destas importantes contribucións aos estudos traditolóxicos do sistema literario galego e a súa proxección no exterior.

MARTÍN VEIGA
University College Cork